

Játék volt az életem

■ BESZÉLGETÉS AVAR ISTVÁNNAL ■

Évforduló előtt hasznos lehet lexikont olvasni. A kortárs magyar Színházlexikon (1991) Avar István fontosabb színházi, film- és televíziós szerepeit sorolva negyvenháromat nevez meg, valamint három színházat és a kitüntetéseket: Jászai Mari-díj (1963, 1969), Erdemes Művész (1972), Kossuth-díj (1975), SZOT-díj (1978), Kiváló Művész (1980). Említést tesz még a Színház- és Filmművészeti Főiskoláról, amelynek 1950–54 között volt hallgatója, 1982-től tanára. Avar István hetvenéves; 1931. március 20-án született Egercsehben. 2001. február 15. óta a Nemzet Színésze.

– Ötéves koromban cukrosládában aludtam, mert apám munkanélküli lett, és már mindenünket eladtuk és megettük. Orthagyttuk Egercsehit, ahol születtem. Konok voltam gyerekkoromban. Előfordult, hogy apám nadrágszíjjal vert el; sok

évvél később elmondta, hogy még olyankor sem voltam hajlandó sírni. Tizenégy éves sem voltam, amikor mint segédmunkás dolgozni kezdtem az egercsehi bányánál. A nehéz kezdet megkeményített.

Nagyanyám tizenhárom gyereket szült. Én voltam az első unoka a családban. Sok nagynéném volt. Mindegyik engem akart nevelni, valamire megtanítani. Verseket is tanultam. Kisgyerekként, ha a bányatelep utcáján végigmentem, megállítottak, hogy mondjak verset.

Esztergomtáborban, a szaléziékhöz jártam iskolába. Akkor még úgy gondoltam, pap leszek. Mindennap ministráltam. Tetszett a látvány, a ceremónia. Otthon, a konyhában is „miséztem”, szerettem csinálni. 1945-ben, a háború után költöztünk vissza Egercsehbe, ahol a kultúr csoporttal egyfelvonásosokat játszottunk. Többen kapacitáltak, hogy menjek színész-

nek, próbáljam meg. Végül jelentkeztem. Akkor háromezren jelentkeztek színésznek, ezért az ország több nagyvárosában is voltak felvételi vizsgák. Az első meghallgatásomra Miskolcon került sor. Száztizenketten voltunk. Több verset is tudtam, de mert nem készültem, azt mondtam, nem tudok egyet sem. Helyzetgyakorlatot kértek, meg egy színdarabrészletet kellett eljátszani. Sikerült.

– *Meglepte?*

– Igen. Még nem volt tét, nem is drukoltam, de már Pesten, a második felvételen a „zabszempróba” pozitív lett volna. Már nagy volt a tét. Itt is átmentem, és a harmadikon is. Az első órán Nagy Adorján felküldött a színpadra. Petőfi *A nép nevében* című versét kellett volna elmondanom. Egy versszak után felszólt: „Állj! Gyere ide!” Leültetett, és azt mondta: „Kisfiam, ha három hónap alatt nem

szoksz le a ronda beszédről, kirúglak.” Valóban csúnyán beszéltem, pöszítettem, csucsorítottam, tájszólásom is volt. Nagy tanár úr minden héten fél órát foglalkozott velem. Esténként, tíz óra után a kollégiumi fürdőszobában gyakoroltam gombostűvel a kezemben, amit a combomba szúrtam, ha elfáradtam. Azóta tudom, hogy az érthető beszéd alapvetően fontos a színészi pályán. Ebben nagyon nagy hatással volt rám Sulyok Mária és Básti Lajos, akik szintén tanáraim voltak.

Évekkel később Várkonyi Zoltán hívott tanítani a Főiskolára, de csak amikor Ádám Ottó kért fel beszédtanárnak, akkor vállaltam a tanítást.

– *Meg tudja győzni a tanítványait az érthető színpadi beszéd fontosságáról?*

– Az első egy-két évben igen, de amikor kikerülnek a színházakhoz, még az is gyakran előfordul, hogy azt hallják a rendezőtől, most ne a beszéddel foglalkozzanak.

– *Mikor lépett először igazi színpadra?*

– *Az úrhatnám polgárban* statisztáltam mint elsőéves főiskolás az akkori Magyar Színházban, Márkus László negyedéves vizsgálóadásán, de Lacit a bemutató előtt kitelepítették. A címszerepet Vándor József játszotta helyette. Második szereplésem a *Gimnazisták* című darabban, az Ifjúsági Színházban, Soós Imrécék vizsgálóadásán volt. Nézőként felejthetetlen élményem Bajor Gizi és Somlay Artúr az *Ármány és szerelem*ben, a Nemzetiben. A legfelemlőbb érzés az volt, amikor növendékként először léptem a Blaha Lujza téri Nemzeti Színház óriási színpadára. Fantasztikus színészek vetek körül. Tízéves koromtól őriztem egy kis fényképet – trafikban vettem – Szörényi Éváról. Lenyűgözve néztem a filmjeit, és egyszer csak ott álltam vele egy színpadon. Nagyon szép volt. Nem történt semmi különös, a rajongásomnak mégis vége lett.

– *Nagyon drukolt?*

– Rettenetesen.

– *A drukk később is megmaradt?*

– Igen, de az már másféle drukk volt. Az izgalomtól furcsa álmoságot érzek, és gyakran ásitok. Különösen premier előtt, és mindaddig, amíg a színpadra nem lépek. Akkor elmúlik a félsz, minden másról megfeledekzem, és csinálom a dolgom.

– *Pályája a Pécsi Nemzeti Színházban kezdődött.*

– Ott folytatódott az oktatásom. Szerencsémre Lendvai Ferenc rendező kitűnő tanárnak bizonyult. Türelemmel és hozzáértéssel szoktatott hozzá a felnőtt színészléthez.

– *Főszerepeket kapott: Ruy Blast, Liliomfit, Málnás Miskát, Vronszkijt. Elindult a karrierje.*

– Egyszer azt kérdezte tőlem egy újság-

író, hogy karrierista vagyok-e. Azt feleltem, megette a fene, ha valakinek nincsenek vágyai, nincsenek céljai, nem szeretne valamit elérni. Ilyen értelemben természetesen én is karrierista vagyok. Szeretnék a legnagyobb, leghíresebb, legjobb színész lenni. De nem azon az áron, hogy másoknak ártsak. Visszatérve a szerepekhez, ha már Vronszkijt említette, el kell mondanom, hogy én abban a szerepben nem voltam jó, a sikerem ellenére sem. Annát Krencsey Mariann, Karenint To manek Nándor játszotta, aki nagyszerű volt a szerepben. De rossz adaptáció, rossz előadás volt. Már a próbákon éreztem, hogy nem megy, ebből nem lesz szerelem. Ahelyett, hogy egyre jobban beleszerettem volna Annába, inkább távolodtam tőle.

– *Mindig tudja, ha nem jó a szerepben?*

– Többnyire igen. Mindig jó akarok lenni, de amikor erőlködöm, akkor már tudom, hogy ez nemigen fog sikerülni. Előfordult azonban, hogy én másként éreztem, és meglepődtem, amikor a feleségem valamelyik szerepemre azt mondta, hogy nem vagyok jó.

– *Azonnal elfogadta a véleményét?*

– Igen, persze.

– *Próbál rájönni a kudarc okára?*

– Ha a darab megéri, akkor igen. De van olyan eset, amikor föladom. Arra gondolok, hogy hány előadás lehet még hátra. Na, azt a nyolcat még kibírom.

– *A kritika ítéletét is elfogadja?*

– A kritikus is a szakmámhoz tartozik. Aki egyszer majd arra lesz kíváncsi, hogy milyen színész is volt Avar István, el fog menni a Színháztudományi Intézetbe, elő fogja keresni a kritikákat, és abból fogja megtudni. Ezért nem jó, amikor a kritikusok egymásnak írnak, egymásnak üzengetnek. Nem a darabról, nem a színészről alkotnak véleményt. Ha a kritikus nem csak bántani akar, ha a véleményét alátámasztja, konkrét tud lenni, akkor mindenképpen odafigyelek, akkor is, ha nem tetszett, amit csináltam. Ilyenkor elgondolkodom, elemezni próbálom, hogy mi lehetett a baj. Az ilyen kritikának van értelme.

– *Még kezdő színész volt, amikor filmszínészként is sikeres lett.*

– A filmkészítés szakmai oldala is nagyon érdekelt. Azokkal a rendezőkkel szerettem dolgozni, akik pontosan meg tudták mondani, hogy mit akarnak, és én abból magam rájöttem, hogyan kell azt csinálnom. Ilyenkor úgy érezhettem, a társukká tudok válni. Szerettem filmezni, de a színházat nem pótolhatta. A filmforgatáson a vége csapó után már nem tudtam mit kezdeni a szereppel. A színházban azonban minden este egy kicsit más, talán egy kicsit jobb is lehettem, mint előző este voltam. Amikor még sokat játszottam –

ahogy mondani szoktam: aktív színész-koromban –, színpadra lépést követően az első tíz perc után nagyjából meg tudtam mondani, hogy milyen foglalkozású, milyen szellemi kapacitású, milyen hangulatú emberek ülnek a nézőtéren. Ez hatott rám, és ettől is egy kicsit más lett az aznapi alakításom.

– *Tehetséges volt, simán indult a pályája.*

– Szerencsém is volt, szükség volt olyan alkatú színészre, amilyen én voltam.

Harmadéves koromban egy vizsga után Gellért Endre fölhívta a figyelmemet, hogy vigyázzak, mert bennem van cinizmusra való hajlam, ami gyávaságot takar. Próbáljam ezt kiirtani magamból. Azt is ő mondta, hogy nagyon sok pozitív szerepet fogok kapni, de az igazi sikereim mindig a negatív szerepekben lesznek. Gellért meglátását a pályám igazolta, valóban sikeresebb voltam negatív szerepekben. Például *A vágy villamosában* Stanleyként vagy a *Viharos alkonyatban*, Pécsen, ahol a stréber diákat játszottam.

Például Kovács András elküldte nekem a *Hideg napok* című filmjének a forgatókönyvét. Elolvastam, és azt mondtam, a felajánlott szerepet nem játszom el. András megértette velem, hogy a pozitív megjelenéssel, a hangommal azt akarja kifejezni, hogy a háború poklában a jóra való ember is gyilkos vadállattá válhat. Meggyőződtem. Vállaltam a szerepet, és hittem a film igazságában. Megint egy negatív szerep, amelyben sikerem volt.

– *A kezdeti sikerek, gondolom, biztosságot adtak, talán elégedettséget is.*

– Ez nem egészen igaz. Legaktívabb korszakomban is nemegyszer elbizonytalanodtam. Megnézve egy-egy filmalakításomat, nem is értettem, hogy mitől lehetett sikerem. A színházban is voltak olyan előadások, amelyek már lekerültek a műsorról, de én még mindig rágódtam rajtuk. Hosszú pályám alatt rengeteg szerepet eljátszottam, de soha nem hirdettem magamról, hogy zseni vagyok.

– *Amikor kételyei támadtak, hogyan tudott tovább dolgozni?*

– Egyik feladatot kaptam a másik után, és ez segített. Mindig arra gondoltam, most sikerülni fog. Kálmán György gyakran mondta, hogy „te egy megszállott állat vagy”. Például százkilencszer játszottuk Maróti Lajos *Az utolsó utáni éjszaka* című darabját. Gyuri minden este úgy jött be, hogy megkérdezte: most éppen mit próbálsz? Soha nem éreztem befejezettnek az alakításaimat. A Maróti-darab utolsó előadásán is volt valami, amit másként csináltam, mint korábban. Az egyik este azt próbáltam, hogy miközben Giordano Brunóról – rólam – letépi a köpenyét, ki-röhögöm őket, és közben folyik a köny-

nyem. Attól kezdve minden előadáson így játszottam ezt a jelenetet.

– *Nagyon nehéz lehet a színpadon őszinte könnyeket sírni.*

– Valóban erős koncentráció kell hozzá. Engem úgy neveltek a tanárim, hogy higgyem a szerep igazát. Bármilyen nekem ellenszenves szerepet játszom is, amíg azt játszom, addig abban hinnem kell.

– *A személyiségéhez közelebb álló feladatokat könnyebb megoldania?*

– Nem mondanám. Fontos, hogy valószínűs gondolatai, érzelmei, indulatai legyenek a szerepnek.

– *A szerep megoldása vagy az előadás eszméisége, igazsága a meghatározó az ön számára?*

– Ez összetartozik. Nincs külön a szerepmegoldás és külön az eszméiség. Az előadásnak „összhangzattanilag” stimelni kell, és ki kell fejeznie mindazt, amit mi, színészek és a rendező a próbák során gondoltunk. Minden alkotó embernek van világnézete, és ez benne van a munkájában. Minden szerepemet úgy igyekeztem eljátszani, hogy azzal képviseljek valamit, amit fontosnak hiszek.

– *Feltételezem, került olyan helyzetbe, amikor nem tudott azonosulni a szereppel, nem akart részt venni egy előadásban.*

– Soha nem adtam vissza szerepet. Előfordult, hogy szereposztás előtt megkérdeztek, és én megmondtam, hogy nem szeretném eljátszani a felajánlott szerepet. Színházi etikám szerint a színésznek az a dolga, hogy a rá osztott szerepet eljátsssa.

Utána belehalhat, agyonütheti a rendezőt, bármit csinálhat. Végül is el lehet jönni egy színházból.

– *Először Pécsről jött el.*

– Ne keverjük az elmeneteleket. Pécsről sírva jöttem el, annyira maradni akartam. Nagyon szerettem ott lenni. Színházi életem legszebb hat évét töltöttem ott. Jó értelemben véve felelőtlen, fölzsabadult, boldog színész lehettem, úgy, ahogy én ezt valamikor elképzeltem. 1958-ban Major Tamás hívott a Nemzeti Színházba, ahol főiskolásként két évet dolgoztam. Az ötvenes évek Nemzeti Színháza nekem a világ csodája volt. Azt válaszoltam, hogy nem érzem magam még erre felkészültnek. Két évvel később a Madách Színházba hívtak, de akkor sem akartam jönni. Élveztem, hogy Pécsen főszerepeket játszom, népszerű vagyok, szeretnek. A kollegáim és a színház vezetői azonban azt mondták, nem lehet a színházi szerencsével így játszani. Végül azt fogják gondolni rólam, hogy ha vidéki színész akar lenni, hát maradjon, és el fognak felejteni. Így hát jöttem a Madáchba. Onnan hat évvel később egy szerep és a kialakult helyzet miatt jöttem el. Az igazgató és főrendező közötti viszály miatt megromlott a légkör. A szezon elején pedig egy felújításban olyan négymondatos szerepet osztottak rám, amit előttem egy főiskolás játszott. Megalázó volt. Természetesen ezt a szerepet sem adtam vissza, eljátszottam, de megkönnyítette a válást a Madách Színháztól. Annál is inkább, mert a Nemzeti

Színházba már egy éve csalogattak. Ádám Ottó azzal engedett el, hogy tudja, nekem most változtatnom kell. Majd visszajövök. Így is történt. Sajnos rövid idő után láttam, hogy a Nemzeti Színházban is baj van. A három vezető, Both Béla, Major Tamás és Marton Endre harcolt egymással, és ez megosztotta a társulatot. De akkor még kiváló partnerekkel, nagyszerű előadásokban vehettem részt. Boldog színésznek éreztem magam a Nemzeti Színházban. Ma is hiszem, hogy ennek az országnak szüksége van Nemzeti Színházra, de nem a politikusok eszközeként. Minden színház politizál, de nem mindegy, hogy hogyan, kiknek az érdekében. Az a fontos, hogy a legjobbak dolgozzanak a Nemzeti-ben. Azt hiszem, a klasszikusok mellett szinte mindent játszhatna a színház sokféle stílusban – a mai fiatal nemzedékhez is szólva –, kulturáltan, izlésesen, tehetségesen, a legjobb erővel. Akkor ismét rangot jelentene a Nemzetihez tartozni.

– *Lassan húsz éve nem tagja a Nemzetinek.*

– A színház szétverése nem akkor kezdődött, amikor Székely Gábor és Zsámbéki Gábor új társulatot szervezve a Katona József Színházban, Major Tamás és Gobbi Hilda segítségével jelentős erőket vitt el a Nemzetiből. A háború végétől 1956-ig a hatalom támogatta, és jelentős összeget adott a színház működéséhez. A nagyszerű társulat, kiváló rendezőkkel, csodálatos előadások sorát hozta létre. 1956 után egy kicsit az egész színház büntetésben volt, különösen a színészek, néhányuknak el is kellett hagyniuk a társulatot. A hatvanas évek közepétől – Aczél jóvoltából – enyhült a szigor. Az elküldött színészek visszatérhettek. Az úgynevezett „langyos víz korszaka” következett, mindenki azt csinált, amit akart. És mint ahogy az ötvenes évek elején Gellért Endre, Major és Marton között dúlt a hatalmi harc, most Both Béla, Marton Endre és Major voltak a küzdő felek. Végül Marton és Major harcolt egymással, megosztva a társulatot is, és a színház megroppant. A szemem láttára verték szét, és ezt a hatalom tetlenül nézte, sőt, nemegyszer még szította is. A nyolcvanas évek közepén rá kellett döbennem, hogy már csak néhányunknak fontos a Nemzeti. Döntöttem: legjobb, ha elmegyek. Nem akartam dühöngeni, utálkozni. Áprilisban beadtam a felmondóleveletem. Behívtak, beszélgettünk, de akkor én már döntöttem. Júniusban Czapkó Endre, a színházi titkár felhívott, Malonyay Dezső igazgató beszélni akar velem. Remény! Bementem, hátha mégis lesz egy olyan mondat, amire azt tudom mondani, hogy jól van, akkor maradok. A megbeszélte időben Czapkó nem volt ott.

Kerestem Malonyajt, ő sem volt bent. Megkérdeztem, hogy hol kapom meg a papírjaimat. Felküldtek egy irodába. Alig tudtam beszélni. Majd kijöttem az épületből, beültem a kocsimba, és jó negyedóraig nem mertem indítani, mert mindenem remegett. Egyszer csak látom, jön vissza Czapkó, nyilván hívták, hogy én már elmentem. Erre a bánásmódra nem volt okuk. Ezt az eljárást soha nem fogom megbocsátani. Ezután két-három hónapig Kossuth-díjas munka nélküli színész, országgyűlési képviselő voltam. Iglódi hívott a József Arta Színházba, de sehova sem akartam menni. Októberben megkeresett Ádám Ottó, aki már '72-ben is vissza akart csalni a Madáchba. Itt lenne egy Szabó Magda-darab, el kéne játszani Odaláh igazgatót, a főszerepet – mondta –, majd nem sokkal később ismét hívott, hogy rendezi az *Egy lócsiszár virágvasárnapját*, s abban is ajánlott szerepet. Mire bementem a színházba aláírni, már a rendes szerződést tették elém. Azt mondta Lázár György és Ádám Ottó, hogy te nem tudsz szabadúszó lenni, család, társulat nélkül nem tudsz létezni. Valóban, a jó társulat olyan, mint a család. Oda tartozik az ember, oda haza megy, és szívesen megy haza.

– *Végül is hazatalált?*

– Egy ideig úgy éreztem, hogy igen. De a társulat nagy része megváltozott. Nagy szeretettel fogadtak, de nem megtért bűnös-ként, hanem új tagként. Egy darabig ez rosszul esett. De túltettem magam rajta. Több előadásnak – amelyben valamikor játszottam – ott lógott a fotója a színház falain, de én egyiken sem voltam látható. Ez fájt. Azután Ádám Ottó elment nyugdíjba, és egyre kevesebben maradtak a „családomból”.

– *Hitet tenni a társulat mellett... ezt a művészi munka szempontjából is meghatározónak tartja?*

– Az az igazi társulat, amelyik az adott előadást létrehozta. Nekik kell tudni jól együtt dolgozni. A legfontosabbnak azt tartom, hogy jó, erőskezű rendező irányítsa a munkát.

– *Foglalkoztatják a színházak jövőjéről, a struktúraváltásról szóló viták, amelyeknek egyik fontos kérdése, hogy legyenek-e állandó társulatok?*

– De hiszen nincs struktúra. Min kellene változtatni? Egyébként ezek a kérdések már nem foglalkoztatnak annyira, mint azelőtt.

– *Az imént aktív színészi korszakát említette. De hát most is aktív.*

– *Öt előadásom van havonta.*

– *És ez kevés?*

– Talán nem.

– *Mindig sokat várt önmagától. Abban az*

időben, amikor szinte minden este játszott, fel tudott készülni estéről estére, hogy diszponáltan lépjen színpadra?

– Amikor először hallottam, hogy Tőkés Anna, ha este királynőt játszott, már úgy reggelizett, mint egy királynő, mosolyogtam. Akármit játszottam, én nem úgy reggeliztem, de az biztos, hogy egész nap arra gondoltam, amit majd este játszani fogok a színházban. Napközben filmeztem, rádióban voltam, vagy szinkronizáltam, mégis a legfontosabb az volt, hogy este a színházban időben ott legyek.

– *Jobb lett volna az egész napot lazán eltölteni, és csak az esti előadásra koncentrálni?*

– Volt, amikor napi huszonnégy órát dolgoztunk. Ez volt az életünk mindaddig, amíg bírtuk fizikummal, aggyal, idegrendszerrel. Akkor éreztem jól magam, ha sokat dolgozhattam. Úgy éreztem, játék az életem.

– *A színházi munkában a próbafolyamatot vagy az előadásokat szereti jobban?*

– Most már jobban szeretek próbálni, talán azért, mert ritkán játszom. Kevés-szer tűzik műsorra a darabokat, hosszabb idő telik el két előadás között. Ez egy nagyon rossz színházi konstrukció, ezt majdnem színészyilkosságnak mondanám. Így már jóval az előadás előtt elkezdek izgulni, hogy fogom-e tudni a szöveget. Azt szoktam mondani, hogy majd este kiderül, hogy ki mit tud, ki mire képes. A szövegtanulással egyébként még ma sincs gondom. Gyerekkoromtól sok

verset tudtam, de érett színészként egyre ritkábban vállaltam közönség előtti versmondást. Zavarba jöttem, ideges és nyugtalan lettem, ha ki kellett állni a pódiumra.

– *Tudja az okát?*

– Sokat számít a partner jelenléte, hogy nem vagyok egyedül a színpadon. Tudom, ha bajba kerülök, van ott valaki. A másik magyarázat, hogy én nagyon tisztetem a verset. Soha nem engedtem meg magamnak azt a luxust, hogy fél szövegtudással lépjek a színpadra. A mai napig így van, amikor kell, tudom a szöveget. Szoktam mondani a rendezőnek, hogy ne hajts engem a szövegtanulásban, nem neked tanulom, hanem magamnak. Többórás előadásban kis szövegtévesztés nem olyan katasztrófa, mintha egy vers pontatlanul hangzik el. Ott egyetlen betűtévesztés sem engedhető meg.

– *Több rendező nevét is említette, aki meghatározó hatással volt színészi pályájára.*

– Fennhangon hirdettem és hirdetem, hogy nekem szükségem van rendezőre. Ha erős, felkészült rendezővel dolgozom, akinek hiszek, akkor nyugodtan próbálok. De sajnos nem egy nagy szereppel úgy készültem a premierre, hogy teljesen magamra voltam hagyva. Ez nagyon rossz. Felejthetetlenek viszont a *Hamlet* próbái. Horatio szerepe nem az a kimondott színészalomból, mégis örültem, amikor megkaptam. Akkoriban jöttem fel vidékről, nekem mindenképpen tanulságos feladat volt. Menet közben vált igazán fontossá a szerep. Sokszor elmondtam, ha könyvet

írnék a pályámról, abba is beleírnám, hogy nem győztem nézni, ahogyan Gábor Miklós próbált. Olyan felkészülten jelent meg mindennap. Gyakran vitatkoztak Vámos Lászlóval, de indulat, veszekedés nélkül érveltek. Más előadás próbáira is képes voltam bemenni, hogy figyelhessem, ahogy Miklós dolgozik. Hitem szerint a rendező a színész játszótársa, munkatársa és nem parancsnoka. A *Hamlet* próbáin két ember, egy színész és egy rendező kemény harcát láttam egymással és a darabbal. Nagyon tanulságos volt. Egész további pályámra hatott.

Schiller Kata felvételei

– Pályája során találkozott olyan rendezővel, akivel így tudott együtt dolgozni?

– Igen. Amikor tudtam, hogy a rendező is és én is ugyanazt akarjuk. Székely Gáborral dolgoztam így az *Emigránsok* próbáin. És Ruszt Józseffel is. Neki köszönhetem a Bölcs Náthánt és a Lear királyt. Nagyon fontosak voltak az életemben, annak ellenére, hogy a kritikák nemigen foglalkoztak ezekkel az alakításaimmal.

– Miért szeretett Ruszttal dolgozni?

– Nagyon felkészült volt. A laza és könnyed próbák ellenére éreztem, hogy alaposan, tudatosan végiggondolt, megkomponált előadásban veszek részt. A Lear királynál még össze is vesztünk, mert én kínlódtam, ő pedig hagyta, hadd kínlódjak. Nagyon okosan hagyta, hadd szenvedjek meg a szereppel. De azt is tudta, mikor, miként kell segítenie.

– Megviselte, ha a rendező „bántotta”?

– Megviselt. Hazudnék, ha tagadnám. Indulatok dúltak bennem, napokon keresztül keseregtem, de nem sértődtem

meg. Arra vigyáztam, hogy ne hatalmasodjon el rajtam az indulat.

– Volt olyan rendező, aki „összetörte”, egészen mássá akarta tenni?

– Nem, sajnos, nem. Ruszt Jóska, Székely Gábor és Vámos Laci is megpróbálta, de talán nem elég kemény kézzel. Még Székely Gábornak sem sikerült az *Emigránsokban*. Talán azért, mert én magam is más akartam lenni.

– Miért mondta, hogy sajnos?

– Mert fiatalabb színészként jó lett volna bekerülni egy-egy olyan produkcióba, amelyben nem a megszokott munka vár rám. Minden ötödik Nemzeti-bemutató után egy hatodikat valahol egészen máshol, más körülmények között lett volna jó csinálni. Más hatások, más ízlés, más stílus.

– Realista színészek tartják.

– Kétségtelen, a realista színjátszás híve vagyok. De ez nem azt jelenti, hogy esetleg nem volnék alkalmas másra is. Manapság nagyon sokan csak azért akarnak eltérni a realitástól, mert mindenáron mást akarnak ott is, ahol nem kéne. A jel-szavuk az, hogy ami szép, az már gyanús, ami tiszta, az még gyanúsabb.

– '94-ben azt nyilatkozta, már nem gondolkodnak önben.

– Így van. Cserélődnek a vezetők, a partnerek, a rendezők. Ezt tudomásul kell és lehet is venni. Olyan légkör vett körül, hogy úgy éreztem, nem hiányzom senkinek. Mintha a világon sem lennék. Olyan bemutatóm is volt, ahol a szmokingot közvetlenül a színpadra lépés előtt fércelték rám. Megvolt a premier.

– Minek tudott örülni a nem régi múltban?

– Az unokáimnak. És nagyon szerettem játszani Tolnay Klárral az *Örömszülőkben*. Az is öröm volt, hogy Iglódi István meghívott a Várszínházba *A család játéka* című darabba.

– De hiszen most is új szerepre készül – mégis akad valaki, aki *Avar Istvánban* gondolkodik.

– Meg is lepett a Vigszínház felkérése. Mészáros Tamás hívott, hogy ismét játszszam el a Bölcs Náthánt. Ez igazi öröm. Alig várom, hogy tanulhassam a szerepet – más fordításban fogjuk játszani, mint Zalaegerszegen –, hogy elkezdődjenek a próbák. Ruszt rendezése egy mesét állított színpadra. Mészárosnak egészen mások az elképzelései. Nagyon készülök a remélhetőleg örömteli próbákra.

– Időnként, gondolom, most az új szerep miatt, bajszot, szakállt növeszt.

– Egyiket sem szeretem, de úgy gondolom, a Náthán egy szakállas szerep. Ragasztani pedig nem akarok. A masztixot ötven év alatt nem tudtam megszokni.

– Nem szeretet maszkot készíteni?

– Ha karakterizálhattam, erősebb maszkot készíthettem, akkor szívesen csináltam, de egyébként nem. Az volt a felfogásom – ma is így gondolom –, hogy ha a szemem és a homlokom, az arcom nyitott, azt látják, azzal sokkal több mindent el tudok árulni, mint egy maszkkal. Kezdő színész koromban *A szókimondó asszony*-ságban Fouchét játszottam. Többször elmondják, hogy Fouché mindig mindent tud. Ezt úgy próbáltam megjeleníteni, hogy hosszú, hegyes orrot csináltam magamnak. Elég nagy orrom van amúgy is, de erre még rádolgoztam egy csomó orrgittet. És ahányszor bementem a színpadra, mindig ez az orr jelent meg először.

– Az orrát említette. Adódik a kérdés, szerepálmái között volt-e *Cyrano*.

– Foglalkoztatott a szerep, de amikor korom szerint eljátszhattam volna, abban a társulatban, ahol tag voltam, olyan kollégáim voltak, akikre én is inkább kiosztottam volna a szerepet. Kicsit irigyeltem, ha valaki eljátszotta, mindig el is mentem megnézni, de nagyobb fájdalom nélkül le tudtam róla mondani. Azonban volt egy, illetve két olyan szerep, amelyért évekig epekedtem. Nagyon szerettem volna eljátszani egyik este Othellót, a másik este pedig Jagót. Lehetséges, hogy így jobb, hogy nem játszottam el a szerepálmaimat. Nagyot bukkhattam volna bennük. Talán nem véletlen, hogy énrólam senkinek nem jutott eszébe, hogy Othellót játszszam. Nem is vagyok igazán othellói alkat, bár a nagyszívűsége, hiszékenysége, hite az emberben – nekem szinte fizikai fájdalmat okoz, ha egy emberről rosszat kell feltételeznem – és a szerelmes természete nem állt tőlem távol, hiszen én magam is többször voltam szerelmes. Ott is hagytak, be is csaptak, de énrám nem jellemző az a féltékenység, ami Othellóra. Jagóval valószínűleg könnyebben megküzdöttem volna.

– Mi izgatta leginkább Jagóban?

– Mindig vonzottak az okos emberek, nagyon szerettem őket. Talán azért, mert én magam nem vagyok elég okos, de szerettem volna az lenni. Ezért szerettem annyira Giordano Brunót, Hölderlint játszani. Mennyi mindent kellett volna még megtanulnom, eljátszanom! Vénységemre ki merem jelenteni, hogy ezt a pályát lezárni, abbahagyni lehet, de befejezni sohasem.

– Miért jó színészeknek lenni? Mikor jó?

– Amikor az ember nagyon szenved, amikor a legjobban szenved, amikor a leginkább káromkodik, amikor a legjobban fogadkozik, azt hiszem, akkor a legjobb.

Az interjút készítette: VIRÁG KATALIN